

УПОТРЕБАТА НА ПЪЛНИЯ ЧЛЕН ГОВОРИ ЗА ГРАМОТНОСТ И ДИСЦИПЛИНА

Когато в обществото ни се чуят гласове за промяна на правописа, очакваните изменения се свързват преди всичко с отмяната на правилото за употребата на пълния и непълния член при съществителните имена от мъжки род. Това желание е продиктувано от мнението, че правилото е трудно за усвояване, защото кара пишещия да се замисли, а общата тенденция като че ли е да се пише, без да се мисли и върху граматиката на изречението, което изграждаме.

Действително има голяма разлика между действието на правилото в нашата масова писмена и устна реч днес. При писмената реч обикновено по необясними причини във всякакви случаи се дава предпочитание на непълния член. Тръгнете по улиците и ще видите, че е почти невъзможно да се прочете правилно написан надпис от рода на *Магазинът търси продавачки*, защото в такъв случай редовно се появява неправилното *магазина*. В същото време при устната реч, където правилото дава по-голяма свобода при прилагане, все по-ясно се забелязва тенденцията при публични изяви говорещите да дават предпочитание на формите с пълен член независимо от ролята на думите в изречението.

Смущенията от прилагането на правилото за пълния и непълния член идват оттам, че то е въведено преди повече от 170 години изкуствено в езика ни, за да закрепим някаква мнима система от падежи при съществителните. Затова сега, когато падежните остатъци почти напълно са ни напуснали, е естествено хората да мислят и за премахването на самото правило. Впрочем подобни идеи са изказвани неведнъж. Дори когато през 1945 година се приема Наредбата закон за тъй наречения отечественофронтовски правопис, която е предвиждала отпадането на правилото, академик Александър Теодоров-Балан, отстоявал го в продължение на повече от половин век, до последния момент е обикалял от човек на човек министрите да го брани и е успял да го задържи. Посочвам този факт, защото ако в обществото ни наистина узрее мисълта за отстраняването на правилото, промяната не може да бъде направена по решение на отделни хора, а трябва да се извърши от Народното събрание, след като приемането му е станало със закон.

Лично аз обаче съм от застъпниците на идеята, че правилото за употребата на пълния и непълния член трябва да продължава да съществува. За мене неговото прилагане говори за степента на грамотност на човека, на неговата езикова дисциплина. И дори за начина му на мислене. Евентуалната отмяна може да подведе да се мисли и за други промени в националния ни книжовен език, а така да го лиши и от най-характерната му черта – нормите и правилата, според които съществува.

Искушавам се да подсказвам само един проблем, който естествено би се появил при възможна отмяна. Доскоро се смяташе, че логиката и словоредът на изречението много улесняват разбирането на смисъла му, независимо от това дали дадено съществително име е правилно членувано. Днес положението е по-различно, защото изборът на обратния словоред, който се наложи като модерен похват при заглавията на вестниците през последните двайсетина години, обърква нещата. За да не бъда голословен, ще посоча някои заглавия, избрани от популярни вестници.

В тях четем например *Един милиард евро затрил кабинетът*. Ако се замислим, ще видим, че това изречение може да бъде разбрано по два съвършено различни начина. Първата възможност е да се окаже, че милиардът е затрил кабинета. Другата е, че кабинетът е затрил милиарда. Единствено използването на пълния член помага да се преодолее това колебание. Абсолютно същото важи и за заглавия като *Промяната на конституцията може да определи желаният консенсус*.

Има обаче и заглавия, когато при обратен словоред използваният непълнен член също може да помогне да се ориентираме в съдържанието му. За пример ще посоча случаи като *Задължителния психологически преглед на учителите предвижда закон* или *Топмошеника арестува полицията в Русе*.

Смятам, че правилото за употребата на пълния и непълния член трябва да продължава да съществува, защото то се отнася до твърде малкото случаи, когато се изисква известно замисляне при писане. При това отдавна е посочен и един елементарен механизъм с използване на местоимението *той*, за да се провери как трябва да се членува дадено име в изречението.

Изтъкваните напоследък мотиви за отпадането на правилото, че в интернет текстовете в писмената реч съществувал голям хаос, не са убедително основание, защото в личната си кореспонденция всеки има свободата да пише както умее. При публичните текстове, поместени там обаче, не може да се говори за съществуващ хаос, защото те все пак се премислени и смислово, и граматически, за да бъдат разбрани лесно и при това еднозначно.